

مسئولیت مدنی جرائم در فضای مجازی

«بررسی جرائم هتک حیثیت و نشر اکاذیب»

دکتر حسین میرزایی

حامد کرمانی

اکبر آقابابائیان

۱۳۹۹

سرشناسه	:	میرزایی، سید امین/۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور	:	مسئولیت مدنی جرائم در فضای مجازی: بررسی جرائم هتک حیثیت و نشر اکاذیب/ مؤلفان: سید امین میرزایی، حامد گومه‌ای، اکبر آقابائیان
مشخصات نشر	:	تهران: فانوس دنیا، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۲۱۲ ص. ۱۴/۵×۲۱/۵ س. م.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۷-۸۱-۹
رده‌بندی دیویدی	:	۳۴۵/۰۲۵۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۶۱۴۶۸۰۷

www.fanoosedonya.ir
Fanoos.donya@yahoo.com

مسئولیت مدنی جرائم در فضای مجازی

«بررسی جرائم هتک حیثیت و نشر اکاذیب»

نویستندگان: سید امین میرزایی، حامد گومه‌ای، اکبر آقابائیان

انتشارات: فانوس دنیا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۹۷-۸۱-۹

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۴۵۰.۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

مقدمه	۱
بخش اول: کلیات و مفهوم شناسی	۷
فصل اول: جرم انگاری در فضای مجازی	۷
فصل دوم: ماهیت و مفهوم شناسی هتک حیثیت و نشر اکاذیب	۵۳
فصل سوم: جرم شناسی حریم خصوصی و مصادیق آن در فضای مجازی ...	۶۹
بخش دوم: اربع، اقلام و ارکان مسئولیت در فضای مجازی	۹۹
فصل اول: رکاز مسئولیت مدنی در فضای مجازی	۹۹
فصل دوم: اتوبی، اقسام مسئولیت مدنی در فضای مجازی	۱۱۵
بخش سوم: ادله، مبانی و مستندات مسئولیت ناشی از هتک حیثیت در فضای مجازی	۱۳۳
فصل اول: ادله، مبانی و مستندات فقهی	۱۳۳
فصل دوم: ادله و مستندات حقوقی و شرایط جبران خسارت	۱۴۵
بخش چهارم: ادله و مستندات مسئولیت ناشی از نشر اکاذیب و شرایط جبران آن	۱۶۵
فصل اول: ادله و مستندات شرعی	۱۶۵
فصل دوم: ادله و مستندات حقوقی و شرایط جبران خسارت	۱۷۵
فهرست منابع و مآخذ	۱۹۷
الف - کتب	۱۹۷
ب - مقالات	۲۰۵
ج: پایان نامه ها	۲۱۱
د - منابع لاتین	۲۱۲

مقدمه

در عرصه ارتباطات اینترنتی همگام با توسعه روزافزون فناوری اطلاعات مسائل حقوقی جدیدی در ارتباط با این حوزه مطرح شده است که مانند دنیای فیزیکی بسیاری از افعال کاربران ممکن است از ملاحظات مسئولیت مدنی قرارگیرند، بی تردید اعمال قواعد مسئولیت مدنی در این عرصه ضامن اجرای حقوق مردم در این دنیای دیجیتال و دایانغ نقض حقوق آنهاست. همچنین این موضوع را می توان از دیرباز در اکثر روابط اجتماعی افراد مشاهده نمود و آن هم این که زمانی روابط اجتماعی راه دور اشخاص صرفاً از طریق نامه ها ممکن بود. با ظهور فناوری های نوین ارتباطی و اطلاعاتی روابط اجتماعی افراد پای به عرصه نوین گذاشت. پدیده های اجتماعی عصر مخابرات تلفنی و هتک حیثیت اشخاص از طریق تلفن و فاکس و تلگراف ظهور پیدا کرد که واجد ابعاد حقوقی خاصی بوده که توجه قانون گذاران کشورها را در جهت حفظ حریم خصوصی ارتباطات مردم جامعه به خود معطوف داشت. با توجه به اینکه اینترنت عهده دار ایجاد ارتباطات گسترده انسانی

و تبادل اطلاعات است که از این طریق به پرورش اندیشه‌ها و احساسات و انتقال منظم ارزش‌ها و نقش‌های تمدن و فرهنگ جامعه می‌پردازد. اما به دنبال این تعامل و ارتباط بین افراد در دنیای مجازی، با سوءنیت یا حتی فقدان رکن معنوی جرائم، زیانی به افراد حقیقی و حقوقی وارد می‌آید که باعث ایجاد مسئولیت و اصول حاکم بر جبران ضرر مادی و معنوی زیان‌دیده با تکیه بر مستندات شرعی و قانونی می‌شود.

یکی از انواع مسئولیت، مسئولیت مدنی نام دارد که به معنای الزام حقیقی به جبران ضرر و زیان است و این ورود ضرر ممکن است با دل یا تک فعل محقق گردد. همچنین احکام و قواعد فقهی و اهالی مدام مسئولیت مدنی قرار گرفته‌اند، همچون تأسیس قاعده اترف، ضمان‌ید، و... که مبین توجه اسلام به جبران ضرر زیان‌دیده است.

حیثیت و آبرو روشن‌ترین نقطه شخصیت هر فرد در جامعه است که اگر برای زندگی فردی، جاز باشد، در سلامت باشد، برای زندگی جمعی، حیثیت باید در حصار سلامت قرار گیرد. حیثیت، مقوله‌ای است که هم در احکام دینی و هم در موازین قانونی چه در سطح ملی و چه در سطح بین‌المللی مورد توجه و تأکید مکرر قرار گرفته شده است. طبق اصل بیست و دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است. مگر در مواردی که قانون تجویز کند، در کشور ما نیز هم‌سو با تحولات جهانی با توسعه فناوری‌های مربوط به ضبط و انتشار تصویر و

صوت و همچنین گسترش اینترنت هرروزه شاهد سوءاستفاده از این وسایل علیه حیثیت و آبرو و حریم خصوصی افراد هستیم که اگر تدبیر قانونی در این زمینه ظهور نکند، دیری نخواهد پایید حریم خصوصی تبدیل به صحنه سوءاستفاده عمومی شده و روی سیاه فناوری اطلاعات، هویدا شده و باعث انتقاد همگانی به پیشرفت‌های بشری از یک‌سو و بی‌اعتمادی عمومی به دولت و قانونگذار در حفظ حریم خصوصی افراد از سوی دیگر خواهد شد. در بررسی حمایت قانونی از حیثیت افراد می‌توان به قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌نمایند، مصوب ۱۳۷۲ و ماده ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات حکومتی) اشاره کرد. همچنین با توجه به اشاره ماده ۶۹۸ به جرم نشر اکاذیب به‌عنوان جرمی عمومی باید تذکر شد که این جرم موضوع ماده (۱۷) لایحه جرائم رایانه‌ای در نظر می‌باشد.

در بسیاری از اسناد بین‌المللی به‌عنوان مثال میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون اروپایی جرائم رایانه‌ای بر اعمال ضمانت اجرای مجاری مدنی و تعزیری جبران خسارت تأکید شده است، باین‌وجود در کشور ما به‌نحویت در خصوص مسئولیت مدنی ناشی از ارتباطات در فضای مجازی و به‌طور انحصاری نسبت به مقوله مهم هتک حیثیت و حرمت افراد توجه کمتری شده است. این در حالی است که یکی از بحث‌های مهم در عرصه نوین حقوق بحث مسئولیت مدنی است. باین‌وجود بحث مسئولیت مدنی در فضای مجازی و

بررسی مواد و مصادیق موجبات مسئولیت در این عرصه قطعاً در گرو شناسایی حقوق افراد در این فضا و مطالعه جامع در این خصوص است و این که شناسایی هر حقی ملازمه با شناسایی ضمانت اجراهای نقض آن از جهت مدنی و جبران خسارت زیان دیدگان است.

در عرصه ارتباطات اینترنتی افعال زیانباری وجود دارد که مسئولیت مدنی ناشی از آنها دارای ماهیت متمایزی هستند که این افول بیان می‌کند از:

۱- هتک حیثیت

۲- حرمت اشخاص

۳- نقض حریم خصوصی

در کشور ما به بحث مسئولیت مدنی ناشی از ارتباطات در فضای مجازی به خصوص ارتباطات هتک حیثیت و نشر اکاذیب کمتر پرداخته شده و تاکنون در قوانین و دکترین حقوقی در خصوص موضوع مسئولیت مدنی در فضای سایبر نظرات جامع و مانعی ارائه نشده و موضع بررسی‌های فقهی نیز از قوت کافی برخوردار نبوده است و همچنین دلیل این که در وضع کنونی نظام حقوقی کشور ما بر اهمیت مسئولیت مدنی در مقایسه با مسئولیت کیفری بیشتر توجه می‌نماید، این است که بسیاری از فعالیتهای زیانباری که از طریق اینترنت انجام می‌شوند، هنوز در قوانین ما عناوین کیفری خاصی ندارند و اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها و رعایت تفسیر مضیق در مورد جرائم و مجازات‌ها مانع از آن هستند که با استناد به احکام

کیفری به جبران خسارت و تنبیه مرتکب فعل زیانبار اقدام شود. لذا تنها ابزار حقوقی که در اختیار زیان دیدگان از اینگونه فعالیت‌ها وجود دارد، مسئولیت مدنی است و ضمن این که در دنیای مجازی عوامل متعددی فعال بوده و ممکن است فعالیت هر یک از آن‌ها منشأ تضییع حقوق دیگران شود. بنابراین شناخت ضمانت اجرای مدنی نقض این حقوق یک مسئله مهمی است که بایستی هم دکترین و هم رویه قضایی به آن توجه داشته و خलाهای قانونی نیز توسط قانون‌گذار شناسایی و مرتفع گردد. در این کتاب سعی بر آن شده است که مصادیق و پدیده‌های مبتدیان مسئولیت‌زای دنیای مجازی از جمله هتک حیثیت و نشر افتادگی در چهارچوب مسئولیت مدنی مورد بررسی و تبیین قرار گیرد.